

NORMATİF YATIRIM İKLİMİ İÇİN “TÜRKİYE’DE YATIRIM ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ REFORM PROGRAMI” NIN ANALİZİ

AN ANALYSIS OF “THE IMPROVEMENT OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT IN TURKEY REFORM PROGRAM” IN ORDER TO IMPROVE NORMATIVE INVESTMENT CLIMATE

Yrd. Doç. Dr. Mete Cüneyt OKYAR
Şırnak Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
meteokyar@yahoo.com.tr

Yrd. Doç. Dr. Bülent DARICI
Şırnak Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü
bulentdarici@sirnak.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Fatih Mehmet ÖCAL
Şırnak Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
fmehmetocal@sirnak.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmada; Türkiye’de yatırım ortamının iyileştirilmesi ve rekabet edebilirliğin artırılması, esas olarak Türk Hazine Müsteşarlığı ve Almanya Federal Ekonomi Bakanlığı arasında yürütülen Avrupa Birliği destekli bir işbirliği projesi kapsamında gerçekleştirilen araştırmaların bulguları temelinde tartışılmaktadır. Bu proje; “Türkiye’de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı”nı yürütmekle sorumlu, Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu hakkında ilerleme ve icraatlar üzerine yorumda bulunulmasını hedeflemenin yanı sıra, özel sektör ile doğrudan yabancı yatırımların Türkiye’ye akışları açısından yatırım ortamı üzerindeki muhtemel etkilerine ilişkin zengin bilgi sunmaktadır.

Bu çalışmada; Türkiye’de yatırım ortamının iyileştirilmesine engel olan zorluklar ele alınmakta, bu zorluklardan birisi olan uluslararası rekabet edebilirlik kavramını ölçmekte kullanılan endekslerin nasıl analiz edildiği incelenmektedir. Araştırma küresel sermayeyi yönlendiren yatırımcılar tarafından kullanılan uluslararası endeksler üzerine odaklanmış, böylece Türkiye’nin rekabet gücünü artırılabilme potansiyeli belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda; son beş yıllık dönemde ciddi bir ivme ile artan yasal düzenlemelerin, küresel yatırımcıların Türkiye’de yatırım yapmalarına ilişkin zihniyet yapılarını ve Türkiye’nin ulusal yatırım imajını köklü biçimde değiştirmek bakımından yeterli olmadığı söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Yatırım Ortamının İyileştirilmesi, Doğrudan Yabancı Yatırım, Rekabet Edebilirlik, Uluslararası Endeksler, Ulusal İmaj.

ABSTRACT

This research presents data on the improvement of investment environment and competitiveness in Turkey based mainly on project results, which is supported by the European Union and carried out between Turkish Treasury and the Federal Ministry of Economic Affairs. This project, “Turkey’s Investment Environment Improvement Reform Programme” to conduct responsible, Investment Environment Improvement Coordination Committee about the progress and achievements and comment on the aims, as well as the private sector and foreign direct investment to Turkey flows in terms of the likely impact on investment environment offers a wealth of information about.

In this study; the improvement of investment environment in Turkey, the challenges are dealt disability, which is one of the challenges of international competitiveness indices used to measure the concept is to analyze how the analysis. The research that lead to global capital used by investors focused on international indexes, so that Turkey’s competitive power is to determine the potential for extendable. In this context, with significant momentum in the last five-year period of increasing regulation, the mentality of global investors to invest in Turkey and Turkey’s national investment structures radically change the image may be considered adequate.

Key Words: Improvement of Investment Environment, Foreign Direct Investment, Competitiveness, International Indices, National Image.

GİRİŞ

Avrupa Birliği'ne son on yıllık dönemde yeni katılan üye ülkelerde ve Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım çekme yarışı; daha çok 1990'ların başlarından itibaren, dönemi sürükleyen küreselleşmenin etkisi ile artan oranda gerçekleşmeye başlamıştır. Sürecin başlangıcından günümüze gelindiğinde; yatırım iklimini iyileştirme uğruna, pek çok politika ve mevzuatın önemli ölçüde değişime uğradığı söylenebilir (Bekir ve Topuz, 2009:117). Bu değişimin; kaynak arayışı sürecinde Uluslararası Para Fonu (IMF) ile olan ilişkileri nasıl şekillendirdiği, ayrıca incelenmeye değer bir konudur (T.C. Başbakanlık, 2006:14). Bu bağlamda araştırma konusu açısından "Türkiye'de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı"na (araştırmanın bundan sonraki kısmında kısaca Program denilecektir) dayalı kurulan Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu'nun (YOİKK) kurulması; yatırım iklimini ilgilendiren düzensiz ilişkilerde, kırılma noktası kabul edilebilecek nitelikte bir başlangıçtır (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2006:4). Bu gelişme öncesinde Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) yaptığı çalışmalarda elde edilen en dikkate değer sonucun; doğrudan yabancı yatırımı caydıran başlıca unsurun, devletin Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) vasıtasıyla işletmeler arasında fark gözetmesi ve kendi teşebbüsünü koruyan uygulamaya başvurması olduğu söylenebilir (Parlak, 2004:9).

Bu çalışma yakın dönemde değişen; yatırım ortamının iyileştirilmesi ve rekabet edebilirliğin artırılması zihniyeti sonucu ortaya çıkan, YOİKK sürecinin ne durumda olduğunu belirlemeye yönelik yapılmıştır. Çalışmada güncel veriler bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Böylece Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ne sağlamış olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Yukarıda bahsedilen çerçeveye uygun şekilde; giriş ve sonuç bölümleri dışında üç ana bölüm olarak tasarlanan çalışmanın birinci bölümünde, doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'de YOİKK öncesindeki tarihçesi incelenmektedir. İkinci bölümde, YOİKK'ya ilişkin mevzuat ve Program'ın içeriği tanıtılmaktadır. Çalışmanın son bölümü, YOİKK sürecinin gelişimine engel olan sorunların değerlendirilmesiyle tamamlanmaktadır. Bu bölümde "Maastricht Yakınlaşma Kriterleri" sayesinde; normatif yatırım iklimi için örnek bir modelin geliştirilmesine, metodolojik bir bakış açısıyla zemin hazırlanmış olduğu söylenebilir.

1. YATIRIM ORTAMINI İYİLEŞTİRME KOORDİNASYON KURULU (YOİKK) ÖNCESİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİŞİMİ

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (araştırmanın bundan sonraki kısmında kısaca Kurul denilecektir); doğrudan yabancı yatırıma (DYY) odaklı hazırlanmış, Kurul ile DYY'ler için Türkiye'nin yatırım iklimi çekiciliğinin artırılması hedeflenmiştir (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2006:53).

Araştırmanın bu bölümünde, önce DYY kavramı tanımlanmaktadır. Daha sonra DYY'nin Türkiye'de mevzuattaki yeri (Kurul'dan öncesi) değerlendirilmektedir.

1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Tanımı

Yabancı yatırım, kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir ülkeden başka herhangi bir ülkeye taşınmasıdır. Yabancı yatırımların bir kısmı; ülke borsalarında işlem gören portföy yatırımlarından oluşur ki, araştırmada bu kavram ile hiç ilgilenilmemektedir. Yabancı yatırımların diğer kısmını oluşturan doğrudan yabancı yatırım; *“bir veya birden fazla uluslararası yatırımcının, tamamına sahip olarak veya yerli bir veya bir kaç firma ile ortaklık halinde gerçekleştirdiği yatırımlar”* olarak tanımlanmaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 2000:1).

1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Türkiye'de Mevzuattaki Yeri

Türkiye'de yabancı sermayeye ilişkin ilk yasal düzenleme, 1954'te çıkartılan 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'dur (Oksay, 1998:7). Dönemin şartlarında işbu Kanun'a dayanarak; yabancı sermaye artışından ülke için, aşağıdaki eşitliğe uygun şekilde bir fayda bekleniyordu:

$$dG = K (dV + dX - dM)$$

Bu eşitlikte yer alan;

dG = Gelirdeki artışı, K = Çoğaltan'ı, dV = Yabancı yatırımı, dX = ihracattaki artışı ve dM = İthalattaki artışı göstermektedir (Zarakolu, 1954:599).

Yukarıdaki eşitlikten de anlaşılacağı gibi; gelirdeki artışa engel olabilecek tek unsur, ithalattaki artış olabilir. DYY'yi gerçekleştiren yabancı; kendi ülkesindeki teknolojiyi terk etmeyi genellikle düşünmediği için, kendisine ait üretim vasıtalarını kullanmayı tercih etmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak DYY, ithalatı arttırmaktadır. Teknolojinin değişmediği durumda (ceteris paribus); milli gelirdeki artış, çok küçük bir oranda gerçekleşecektir. Türkiye'de mevcut üretim teknolojisinden daha iyi bir tekniğin kullanılması,

verimliliğin artması anlamına gelir. Demek ki DYY ile verimlilik artarsa, milli gelirde artıştan bahsetmek mümkün olur. İşte bu nedenle; bilhassa üretim araçları imal eden sanayi sahalarına yapılacak DYY'lerden, büyük faydalar beklenebileceğine işaret etmek yerinde olacaktır (Zarakolu, 1954:599).

Ancak işbu Kanun kabul edildikten sonra yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, öncelikle "istikrar devalüasyonu" uygulamalarının artmasına neden oldu. Bunların en önemli ikisi, 1958 ve 1970 yıllarında yapıldı. Devalüasyonlardan önce bir Amerikan Doları (\$); 1 \$ = 2,50 TL iken, dönemin sonu itibariyle kur 1 \$ = 14,85 TL'ye çıktı. Yani 12 yıl gibi; ekonomi tarihi için oldukça kısa sayılabilecek bir süreç içinde, Amerikan Doları Türk Lirası karşısında yaklaşık 6 kat değer kazandı (Altınok ve Çetinkaya, 2006:48).

Bu dönemde istikrar devalüasyonu uygulamalarının asıl nedeni; ihracatın artırılması beklentisi değil, özellikle DYY'lerin teşvik edilmesi idi. Ancak 1980'li yıllara kadar ithal ikamesine dayalı dışa kapalı bir ekonomi politikasının gereği olarak, sıkı kambiyo rejimi ile sabit kur sistemi uygulanmıştır. Konvertibilitenin bulunmadığı bir ortamda; bürokratik güçlükler fazla olduğu için, bu beklentinin yeşermesi de mümkün olmamıştır (Okur, 2002:45). Ayrıca yetersiz iktisat politikası uygulamaları ve vasıflı emek eksikliği gibi nedenlerle; 1980 yılına kadar DYY girişi hızlanmamış ve Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 24 Ocak 1980'e kadar verilen toplam yabancı sermaye izinleri, sadece 230 milyon dolara yaklaşmıştır (Oksay, 1998:7).

24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri ile dışa açılma sayesinde; ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilmiş, DYY'ye güven verilmiş, böylece uzun bir aradan sonra DYY'lerin ülkeye çekilmesi gündeme gelmiştir (Karluk, 2000:104). Bu dönemde önce iç finansal piyasalar serbestleştirilmiş, daha sonra sermaye hareketlerine engel olan sınırlar kaldırılmıştır. Bu sıralama; ampirik bakımdan, Mc Kinnon – Shaw yaklaşımıyla da uyumludur (Saygılı, 2001:165).

1980 sonrasında liberalleşme sürecinde, yukarıda açıklanan ilk yasal düzenleme yetersiz bulunmuştur. Bu nedenle 24.01.1980 tarihinde 8/168 sayılı "Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi" yürürlüğe girmiştir. Bu hamleyi 1989'da yürürlüğe giren, "Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar" takip etmiştir. Mevzuattaki bu düzenlemeler ile 1992'ye kadar ülkeye giren DYY arttı, ama portföy yatırımlarını aşamadı (Güven, 2008:77).

5 Nisan 1994 tarihinde hükümet tarafından alınan kararlar; çok hızlı hareket eden kısa vadeli uluslararası sermaye hareketlerinin dikkatle takip edilmesi ve Türkiye açısından denetlenmesi amacıyla, “ince ayar” politikasına yönelik tedbirler üzerine oturmuştur. Bu politikaya rağmen, DYY azalma eğilimine girmiştir (Köse, 2002:120).

1 Ocak 1996 tarihinde, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği süreci fiilen başlamıştır. Türkiye bu süreçte rekabet, yabancı sermaye girişi, teknoloji transferi, bilgi akışı ve ortak üretim yoluyla; yatırım, verimlilik, kalite ve kârların artacağını ve maliyetlerin düşeceğini bekliyordu. Bu beklenti, 2001 yılına kadar gerçekleşmedi (Demir ve Temur:2). Bu bağlamda; beklentiye engel asli unsurları, yani bu dönemdeki küresel krizleri özetlemek gerekmektedir.

1997 yılında yaşanan ve “Asya Krizi” olarak adlandırılan küresel krizin nedeni, ihracata yönelik aşırı yatırımlardır. Güney Doğu Asya Ülkeleri; küreselleşmeye uyum sağlayabilmek için, ihracata yönelik yaptıkları yatırımları arttırdılar. Ancak yerli para birimleri Amerikan Dolar’ına endeksli idi. Dolar değer kazandıkça, ihracat bu durumdan olumsuz etkilenmiş; ihracattaki tıkanıklıklar, yatırımlardan beklenen verimliliği düşürmüştür. Düşük verimlilik, firmaların performansını etkilemiş ve bu durum, İMKB dâhil tüm borsalara yansımıştır. Sorunun kalıcı olacağını gören yabancı sermaye, hızla bu ülkelerden kaçmıştır (Balyemez, 2007:3).

1998 yılının ikinci yarısında; sınaî üretimdeki gerileme, özellikle Rusya pazarına bağımlı tekstil, giyim ve deri sanayi gibi dallarda yaşanmış ve “Rusya Krizi” olarak bilinen kriz ortaya çıkmıştır. Krizden önceki dört yıl boyunca (1994-1997); Türkiye’nin Rusya’ya toplam ihracatı (bavul ticareti de dâhil), büyük bir sıçrama göstermişti. Bu ihracat içindeki en önemli pay, tekstil ve giyim eşyalarına aitti. İşte bu nedenle Türkiye; “Rusya Krizi”nden, “Asya Krizi”ne göre çok daha fazla etkilendi. Uluslararası mali sermaye; riskli bulunduğu Türkiye’den, önemli bir kaynak çıkışı gerçekleştirdi. Devletin borçlanma olanakları daraldığı için faiz hadleri hızla yükseldi. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, kredi maliyetlerinde büyük artışlar yaşandı (Arslan, 2009:127).

Küresel krizler dışında; DYY gerilemesine neden olan başka bir unsurdan, “Marmara Depremi”nden de kısaca bahsetmek gerekir. 17 Ağustos 1999 tarihinde; Kocaeli – Gölçük merkezli gerçekleşen depremde, resmi kayıtlara göre 285 211 konut ve 42 902 işyeri hasar görmüştür. Deprem bölgesi olarak tanımlanan Kocaeli, Sakarya ve Yalova; petrol artımı,

tekstil hammaddeleri, metal ana sanayi, motorlu kara taşıtları yapım, montaj ve onarımında Türkiye’de önemli bir ağırlığa sahiptir (Mutan ve Topcu, 2009:8-9).

Depremden birkaç ay önce gerçekleşen genel seçimlerden sonra kurulan koalisyon hükümeti; yukarıda özetlenen sorunları gidermek için, bir dizi yapısal reformların yapılması gerektiğine karar vermiştir. Aralık 1999’da Uluslararası Para Fonu (IMF) ile “Stand-By” anlaşması imzalanmış ve bu çerçevede Enflasyonla Mücadele Programı uygulamaya konulmuştur. Ancak enflasyon; istenilen oranda düşmemiş, TL beklenenin üzerinde değer kazanmıştır. İç talepte hızlı canlanma ve kurdaki gelişmelerle tetiklenen cari işlemler açığı; dış piyasalarda mevcut kur sisteminin sürdürülebilirliği ve cari açığın finansmanına ilişkin endişeleri arttırmıştır. Faiz oranları, Eylül 2000’den itibaren yükselişe geçmiştir (Taşar, 2010:79).

Faiz ve kur riski yükseldiği için bankalar, aktiflerinin önemli bölümünü Hazine kâğıtlarından oluşturmaya başladılar. Piyasada likidite talebi artınca, Kasım 2000 sonunda likidite sıkışıklığı had safhaya ulaşmıştır. Merkez Bankası piyasaya para enjekte edip likidite sorununu aşmışsa da; yabancı sermaye ve yerleşik yatırımcılar, kur riskini değerlendirmek için döviz alımlarına yönelmişlerdir. Merkez Bankası; sabit kur sistemini devam ettirebilmek için, net iç varlıklar (NİV) değerini 30 Kasım 2000 tarihi düzeyinde dondurma kararı almıştır. Bu karara rağmen resmi rezervler erimiş ve “Kasım 2000 Likidite Krizi” ortaya çıkmıştır (Celasun, 2002:15).

Aralık 2000 – Ocak 2001 aylarında, IMF’den 2,9 milyar dolar gelmiştir. Bu fonun katkısıyla, sermaye hareketlerinde geçici bir istikrar sağlanmıştır (Boratav:214). Ancak bu olumlu kabul edilebilecek gelişme; 19 Şubat 2001’de dönemin Başbakanı ve Cumhurbaşkanı arasındaki siyasi tartışmayla bitmiş, zaten hassas olan piyasalar altüst olarak döviz krizi başlamıştır. Kasım 2000’den beri hükümete güvenerek TL pozisyonlarını koruyan insanlar da dövize hücum etmişlerdir. Bu nedenle Merkez Bankası; krizi izleyen iki gün boyunca rezervlerini eritmek pahasına piyasaya müdahale etmiş, ancak 22 Şubat 2001 tarihinde sabit kur sistemini yürürlükten kaldırıp, dalgalı kura geçildiğini ilan etmek zorunda kalmıştır (Güloğlu, 2001:7).

Yukarıda özetlenen krizlerin hüküm sürdüğü bir ortamda; Nisan 2000’de, GSM 1800 şebekesinde hizmet verecek işletmeci için ihale süreci başlatılmıştır. 25 yıl süreli telefon işletme hakkının devredildiği söz konusu ihale; “hak devri” özelleştirme sayılmadığı için, Ulaştırma Bakanlığı’nın oluşturduğu bir komisyon tarafından yapılmıştır. İhaleyi kazanan

şirket ile 30 Ekim 2000 tarihinde imtiyaz sözleşmesi imzalanmıştır. İhale, 2,525 milyar Amerikan Doları gibi rekor bir değer ile kazanılmıştır. Bu sayede 2001 yılında, Cumhuriyet tarihinin o güne kadarki en büyük yabancı sermaye girişi yaşanmıştır (Yapıcı, 2007:52).

2001 Krizi nedeniyle, 2002 yılında yabancı sermaye girişleri tekrar azalmıştır (Güven, 2008:80). Üstelik bu son kriz; IMF tarafından finanse edilen 11,5 milyar dolarlık bir ekonomik yardım paketinin ikinci yılı sırasında ortaya çıktığı için, önceki krizlerden oldukça farklı bir yapı arz etmektedir. Ekonomideki güvensizliği ortadan kaldırmak ve DYY'yi tekrar yurda çekebilmek gerekmektedir. İşte bu nedenle; 14 Nisan 2001 tarihinde, “Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” açıklanmıştır (Şamiloğlu, 2001:1-2). Araştırmanın temel konusu olan Kurul, enflasyon ve faiz oranlarını düşürmekle mücadele eden bu Programın devam ettiği bir ortamda kurulmuştur (Güven, 2008:79).

2. KURUL'UN GELİŞİM SÜRECİ VE PROGRAM

Bu bölümde önce Kurul'un kurulmasını gerektiren gelişmeler anlatılacak, daha sonra Kurul'un yürütmekle görevli olduğu Program'ın içeriği hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Kurul'a İlişkin Mevzuatın Gelişimi

Bir önceki bölümde DYY'nin Türkiye'de 2002 yılına kadar olan gelişimi hakkında özet bilgi verilmişti. Bu bölümden de açıkça anlaşılabilirdiği şekliyle; 2002 yılına kadar Türkiye, pazar büyüklüğü ve ekonomik potansiyeli ile orantılı tutarda DYY çekmekte başarılı olamamıştır. 24 Ocak Ekonomik İstikrar Tedbirleri sonrasında 2002 yılına kadar Türkiye'ye yaklaşık 16 milyar ABD Doları tutarında DYY girişi olmuştur. Bu dönemde DYY'nin Gayrisafi Yurtiçi Hâsılaya oranı; Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya gibi Avrupa'nın orta gelirli ülkelerinde bile %1,1'lik bir ortalamaya sahipken, Türkiye için bu oran % 0,5'te kalmıştır. Kısacası Kurul kurulmadan önceki yirmi yıl boyunca; Türkiye'ye DYY girişi oldukça durgun kalmış, dünya genelinde ise yaklaşık on iki kat artmıştır (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2006:53).

Türkiye'nin DYY konusundaki performans düşüklüğünün nedenlerini tespit etmek ve iyileştirici bir plan önermek için; Dünya Bankası ve Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) “Yabancı Yatırım Danışmanlık Servisi” (FIAS) tarafından, 2001 ve 2002'de üç farklı çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, “Türkiye'de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı”nın hazırlanması ve Programa dayalı kurulan Kurul için ortam oluşturmuştur.

Türkiye'nin bu dönemdeki yatırım iklimi sorunlarını ilgilendiren özet bilgiler, IFC'nin 2001 yılı Yıllık Raporu'na da yansımıştır. Raporda Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerine atıfta bulunulmuş; bu sert krizlerin, üç farklı konuya olan ihtiyaca dikkat çektiği vurgulanmıştır: Bu konular radikal ekonomik reformlar, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve özelleştirmenin tamamlanmasıdır (International Finance Corporation (IFC) World Bank Group, 2002:49).

FIAS tarafından yapılan çalışmalarda; öncelikli olarak, DYY'nin düşük olmasına neden olan gereksiz idari engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir reform programı uygulanması önerilmiştir. Bu reform programını yürütmek üzere, bir yatırım geliştirme kurumunun kurulması da tavsiye edilmiştir. Bu öneri ve tavsiye; Hazine Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda 10 – 11 Eylül 2001 tarihlerinde yapılan, çeşitli kamu kuruluşları ve bakanlıklar ile özel sektörden üst düzey temsilcilerin katıldığı çalıştayda tartışılmıştır. Bu çalıştayda; reform programına ait anahtar alanlar ve sorunlar belirlenmiş, konuyla ilgili araştırma yapması gereken farklı çalışma grupları hakkında görüş birliği sağlanmıştır. Böylece “Türkiye’de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı”nın ana hatları belirlenmiş olmaktadır. Program; Devlet Bakanlığı'nın 12.11.2001 tarihli ve 86614 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'na 11.12.2001 tarihinde “Prensip Kararı” eki olarak kararlaştırılmıştır. Bu Karara dayanarak, Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Programın ayrıntıları, bir sonraki bölümde analiz edilmektedir (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:1 ve 9).

2.2. Türkiye’de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı

Program’da dokuz başlık altında sorunlar tespit edilmiş, bu sorunlara dönük hedeflenen çözümler ve çözüm için alınması gereken tedbirler belirlenmiştir. Bu bölümde sadece, Program’ın başladığı yıl itibariyle mevcut “Sorunlar” tanıtılmaktadır. Bu sorunların çözümü ile ilgili önemli gelişmeler, araştırmanın Sonuç ve Öneriler bölümünde ele alınmıştır.

2.2.1. Şirket Kuruluşu

Standart bir şirket kuruluş süreci, 19 aşamadan oluşmakta ve en az 2,5 ay sürmektedir. Dünya Bankası tarafından 32 adet gelişmekte olan ülke için yaptırılan bir çalışmada; şirket kuruluşu için harcanan işgünü sayısı toplamı açısından, Türkiye'nin rekor kırdığı tespit edilmiştir (Morisset ve Neso, 2002:11). Bu duruma ilişkin ayrıntılar, aşağıdaki Tablo – 1’de gösterilmektedir.

Tablo – 1’in “Harcanan İş Günü” değerleri münferit ülkeler için toplandığı zaman, en uzun sürenin 1106 işgünü ile Türkiye’ye ait olduğu tespit edilmektedir. Türkiye’yi 731 işgünü ile Mozambik, 702 işgünü ile Bulgaristan ve 634 işgünü ile Romanya takip etmektedir (Morisset ve Neso, 2002:12).

Yatırım yapabilmek için gerekli işlem sayısı sütununa göre Türkiye, arazi ve fabrika kuruluş işlemleri ile ilgili işlemlerde toplam 125 ile birinci sıradadır. Yabancı yatırımcı tablodaki ülkelerde; işyerini kamu kurumlarına kayıt ettirebilmek için ortalama 68 gün harcarken, Türkiye’de 121 iş günü harcamaktadır. Arazi ve fabrika kurulması işlemlerinde ise yabancı yatırımcının Türkiye’de harcamak zorunda olduğu zaman 985 iş gündür (Karadeniz ve Karadeniz, 2003:3).

TABLO – 1: Yabancı Yatırımcının Şirket Kuruluş Maliyetleri
(Ülke Başına Temel Sonuçların Özeti)

ÜLKELER	Yatırım Yapabilmek İçin İşlem Sayısı			Harcanan İş Günü			Maliyet (ABD \$)		
	Kayıt	Arazi	Üretim	Kayıt	Arazi	Üretim	Kayıt	Arazi	Üretim
Arjantin	13			47			763		
Ermenistan	13	45	10	59	131	15	84	4414	75
Bulgaristan	29	40	19	157	545		291	233	
Burkina Faso	14			29			655		
Şili	9			26			620		
Çek Cum.	11			65			447		
Mısır	10			52			943		
Gana	8	19	12	34	255	30	338	2940	202
Hindistan	9			39			261		
Ürdün	15	36	12	60	89			11281	
Kenya	10	22	10	51	70	39	397	3975	2282
Latvia	17	19		114			367	5885	
Lesotho	2	19	8	61	341	122	120	154	
Litvanya	10	22	9	36	166		139	1550	
Madagaskar	11	15		171	375	8	80	47	
Malawi	10	30	2	46	413	20	470	562	10
Mali	9	27	13	79	170		154	2696	250
Mauritania	11		10	54			328		3186

TABLO – 1’İN DEVAMI...

ÜLKELER	Yatırım Yapabilmek İçin İşlem Sayısı			Harcanan İş Günü			Maliyet (ABD \$)		
	Kayıt	Arazi	Üretim	Kayıt	Arazi	Üretim	Kayıt	Arazi	Üretim
Moroko	12	16	5	91	278	63	255	1149	1981
Mozambik	8	34	13	106	625		143	11045	
Nijerya	8	23	26	18	210	30	176	13750	809
Romanya	10	42		50	584		154	22523	
Senegal	11	25	10	96	228	40	801	1847	51
Slovenya	12	30	7	30	45		2895		
Güney Afrika	6			23			158		
İsviçre	10	13	8	53	117	20	391	4006	200
Tanzanya	19	25	18	187	795	45	3040	508	12
Tunus	7			39			286		
Türkiye	22	125	8	121	985		304		
Uganda	9	24	14	69	495	70	607	1520	
Zambia	6			129			124		
Zimbabve	6	21	10	85	90	30	352	4379	13
Ortalama	11	31	11	68	334	41	504	4723	756
Minumum	2	13	2	18	45	8	80	47	10
Maximum	29	125	26	187	985	122	3040	22523	3186

Not: Boş olan hücreler, veriye ulaşılamadığını veya ilgili ülkede uygulanmadığını gösterir. Arazi İşlemleri; planlar, genel teftişler, yapı izinleri, elektrik, su ve telefon bağlanmasını içerir. Üretim işlemleri ise; yabancı döviz kontrolleri, sağlık ve sosyal refah planlarını içermektedir.

Kaynak: Jacques Morissef, Olivier Lumenga Neso; “Administrative Barriers To Foreign Investment in Developing Countries”, 2002. Tablonun İngilizce dilinde yazılmış hali için http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2002/06/24/000094946_02061104142385/Rendered/PDF/multi0page.pdf- Erişim Tarihi: 12.07.2010.

2.2.2. İstihdam

Yabancılara ait kısa dönemli çalışma izinleri ve özel grupların istihdam edilmesine ilişkin bazı meseleler bulunmaktadır. İşveren katkı payı yüksektir (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:2). Ayrıca özellik arz eden DYY’lerde ve irtibat bürolarında istihdam edilecek yabancı uyruklu “kilit personele” uygulanmak üzere geçerli bir mevzuat bulunmamaktadır (Yılmaz, 2006:189).

2.2.3. Sektörel İzinler

Sektörel ve diğer özel izin süreçlerinin; bazı sektörlerde kurumlar arası yetki çatışması, aşırı merkezileşmiş onay işlemleri ve özel sektörün sürece katılımındaki yetersizlik nedeniyle, oldukça karmaşık olduğu söylenebilir (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:2). Mali açıdan güçlü ve şeffaf bir enerji piyasası yoktur. Enerji piyasasında bağımsız bir düzenleme ve denetim mevcut değildir (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), 2007:2).

2.2.4. Arazi Temini ve Arsa Geliştirme

Türkiye’de kamu arazisini yatırım yeri haline getirmek için gerekli tüm izinlerin alınması, yaklaşık iki yıl zaman almaktadır (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:3). Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerler üzerinde kullanım izni verilmeden önce; tescil, ifraz, tevhit, terk ve benzeri işlemlerin yapılması için verilecek ön izin için ayrı, ön izin sonrası ayrı ihale yapılmaktadır (Demir, 2009:10).

2.2.5. Vergi ve Teşvikler

Kurumlar vergisi oranı, diğer ülkelerin uygulamalarına göre yüksektir. Kapsamlı bir yatırım indirimi ve teşvik sistemi uygulandığı için, yüksek vergi yükü hissedilmemektedir. Uygulanan teşvikler sayıca fazladır, ancak yeterli etkinlik sağlanamamaktadır (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:3). Türkiye, uzun yıllardır yüksek enflasyona sahiptir. Mali tablolar, enflasyona göre düzeltilmedikleri için anlamlı olmamaktadır. Bu nedenle, enflasyon muhasebesi sistemine ihtiyaç vardır (Çelik, 2003:2).

2.2.6. Gümrükler ve Teknik Standartlar

Gümrüklerde diğer ilgili kurumlarca yapılan uzun test işlemleri ve geciken KDV iadeleri, yolsuzluk olaylarına sebep olmaktadır (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:4). 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun; uygulamada “hayali ihracat” olarak anılan kavrama ait eylemlerin nelerden ibaret olduğunu açıklamadığı için, günün şartlarına uygun şekilde yenilenmelidir (İçel, 2006:116).

2.2.7. Fikri Mülkiyet Hakları

Mevzuat etkin uygulanmadığı ve işlemler kısa zamanda sonuçlanmadığı için; patent, ticari marka ve telif haklarının korunması yetersizdir (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:4). Dünyada diğer ülkeler yaklaşık son yirmi yıldır; fikri mülkiyet

hakları konularında kurumsallaşmaya gittikleri halde, Türkiye’de böyle bir kurum bulunmamaktadır (Tüylüoğlu ve Aktürk, 2006:86).

2.2.8. Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı

Uygulanmakta olan DYY’ye ilişkin mevzuat; yapılan değişiklik ve düzeltmeler nedeniyle işlev ve önemi azalmış olan, 1954 tarih ve 6224 sayılı yasa üzerine kuruludur. DYY’yi düzenleyen tek ve kapsamlı bir mevzuat bulunmamaktadır (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:5).

Ülkelerinde uygulanan ağır vergi yükünden kurtulmaya çalışan yatırımcılar, karlılıklarını arttırmaya çabalarlar. Bu nedenle DYY, vergi mevzuatının uygun olduğu bölgelere yönelir. Hazırlanacak mevzuat, bu gerçeği dikkate almalıdır (Candemir, 2009:667).

2.2.9. Yatırım Promosyonu

Türkiye’nin yabancı yatırım girişini arttırmak amacıyla, belirli yatırımlara yönelik etkin bir promosyon yürüten tek bir kuruluş bulunmamaktadır (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2001:5). Yeni yatırımcıları çekmeye yönelik politikaların yanı sıra; mevcut yatırımcıların yatırımlarını genişletmesine ve ana şirketlerinin başka yeni yatırımlarını da çekebilmelerine yönelik hizmetler, genellikle göz ardı edilen önemli unsurlardır. “Yatırımcı Bakım Hizmetleri” olarak tabir edilen bu kavram, yeni yatırımcı çekmeye yönelik promosyon faaliyetlerinden daha az maliyetlidir. Üstelik memnun mevcut yatırımcı bir promosyon faktörü olduğu için, bu hizmetler oldukça etkindir (Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED), 2008:3).

3. KURUL’UN GELİŞİMİNE ENGEL OLAN TEMEL UNSURLAR

Kurul’un gelişimine engel olan zorluklar; Türkiye’nin uzun yıllardır kronikleşmiş, makroekonomik bakımdan gelişimini olumsuz etkilemiş konulardan oluşmaktadır. Bu bölümde konular, beş farklı alt bölümde değerlendirilmektedir.

3.1. İstikrar ve Büyümenin Sürdürülmesi

Türkiye’nin katılmak için uğruna büyük mücadele verdiği Avrupa Birliği; mali disiplini sağlamak için gerekli mali kuralları, 1993 yılında Maastricht Antlaşması ile uygulamaya başlamıştır. “Maastricht Kriterleri” olarak ifade edilen bu kuralların; istikrar ve büyümenin sağlanması ve sürdürülmesi için, Türkiye tarafından ciddiyle uygulanması

düşünülmelidir (Işık ve Meriç, 2009:1594). Bu kriterler; aşağıda beş farklı alt bölümde, kısaca analiz edilmektedir.

3.1.1. Enflasyon Oranı

Toplulukta fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç ülkenin, yıllık enflasyon oranları ortalaması ile herhangi bir üye ülkenin enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir (Dilekli ve Yeşilkaya, 2002:3). 2001 yılı için, referans değer 3,1'dir. Hâlbuki aynı yıl Türkiye'de enflasyon % 45,6'dır (Dilekli ve Yeşilkaya, 2002:17-18). Bu değer, olması gereken değer yaklaşık 15 kat üzerindedir.

3.1.2. Bütçe Açığı

Maastricht Antlaşması'ndan sonra yürürlüğe giren "İstikrar ve Büyüme Paketi", mali disiplinin devamını sağlamaktadır. Paktin yürüttüğü "İkiz Yol Yaklaşımı" adlı sisteme göre; bütçe açığı GSYİH'nin % 3'ünü aşmamalı, aşmadan önce bütçedeki sapmaları belirleyip düzeltmek için önleyici bir erken uyarı sistemi oluşturulmalıdır (Özpençe, 2009:117).

3.1.3. Faiz Oranı

Herhangi bir üye ülkenin faiz oranı; en düşük enflasyon oranına sahip üç ülkenin faiz oranı ortalamasını, 2 puandan fazla aşmamalıdır (Aytaç, 2006:140).

3.1.4. Kamu Borçları

Toplam Kamu Borç Stoku / GSYİH oranı, % 60'ı geçmemelidir. Bu kısıt, Ricardocu politikaların sağlanma biçimi olarak görülmektedir (Berke, 2009:31).

3.1.5. Döviz Kurları

Euro'ya geçiş öncesi kur istikrarı için; yerli para birimi Euro'ya karşı merkezi bir parite etrafında, (+/- % 15) bandı içerisinde en az iki yıl seyretmek zorundadır (Kaya, 2009:25).

3.2. Yatırım Açığı

Cari işlem açıkları (CAD), artan borç yükü ve yabancı sermaye çıkışlarının yol açtığı dış borçların sürdürülemez hale gelmesi nedeni ile karşılanamayabilir. CAD konusunda genel görüş, GSMH'nin % 5'ini aştığı zaman tehlike sinyalleri vermeye başladığıdır (Yücel ve Yanar, 2005:2).

3.3. Uluslararası Rekabet Edebilirlik ve Uluslararası Endeksler

Yatırım danışmanları; ülkelerin rekabet edebilirliklerini değerlendirebilmek için, genellikle uluslararası endekslere başvurmaktadırlar. Türkiye’de gerçekleştirilen reformların, uluslararası endeksler üzerinde fazla etki yapmadığı anlaşılmaktadır (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2006:69).

Doğrudan yabancı yatırım endekslerinden genellikle kullanımı tercih edilenler; uluslararası rekabet gücü endeksi, büyüme rekabet gücü endeksi, uluslararası yönetim geliştirme enstitüsü dünya rekabet yıllığı, yatırım ortamı rekabet gücü endeksi, ekonomik özgürlük endeksi, performans ve potansiyel endeksi ve güven endeksidir. Bu endekslerin bazıları direkt, bazıları dolaylı şekilde yabancı yatırımlarla ilgilidir (Bekir ve Topuz, 2009:120).

2005’ten beri Dünya Ekonomik Forumu; rekabet edebilirlikle ilgili analizlerini, “Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi” ile “Büyüme Endeksleri”ne dayandırmaktadır. 130 civarı ülkeye ait 12 ayrı yapıtaşını kıyaslayan “Küresel Rekabet Edebilirlik” endeksinin anahtar kelimesi, *verimlilik* üzerinde yoğunlaşmaktadır (Besim, 2010:3 ve 34). “Büyüme Endeksi”, bir ülkenin gelecek 5 – 10 yıl içerisindeki büyüme potansiyelini ortaya koymaktadır (Turan, 2006:2).

2004 yılından beri Dünya Bankası; rekabet edebilirlik hususunu, “İş Yapabilme Kolaylığı Raporu” sonuçlarına dayandırmaktadır. Raporda 183 ülkede; 10 farklı kriter dikkate alınarak, iş hayatını etkileyen konular değerlendirilmektedir (International Finance Corporation (IFC) World Bank Group, 2009:1).

1989’dan beri; merkezi İsviçre Lozan’da bulunan Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD) tarafından her yıl, “Dünya Rekabet Yıllığı” adıyla bir rapor yayınlanmaktadır. Rapor, dört ana faktör dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Bunlar; ekonomik performans, hükümet etkinliği, iş verimliliği ve altyapıdır. Raporda halen 58 ülke ekonomisi, toplam 327 kriter dikkate alınarak değerlendirilmektedir (Veriler IMD’nin web sitesinden alınıp, İngilizce dilinden çevrilerek derlenmiştir. Bkz. <http://www.imd.ch/research/centers/wcc/index.cfm> ve http://www.imd.ch/research/centers/wcc/research_methodology.cfm-E.Tarihi: 21.07.2010).

1999 yılından beri Türkiye’de hizmet veren Fitch Ratings A.Ş, Türkiye’de ofisi olan tek uluslararası rating kuruluşudur. Kurum tarafından Türkiye’de banka, katılım bankası, sigorta şirketi, faktoring, finansal kiralama şirketi, portföy yönetim şirketi, gayri menkul yatırım ortaklığı, belediye ve kurumsal firmalara kredi notu (rating) verilmektedir. Notların

kolay anlaşılabilmesi için sonuçlar, sembollere dönüştürülmüştür. Yükümlülüklerini zamanında yerine getirme olasılığı yüksek kuruluşun veya ülkenin notu, AAA şeklinde belirlenmiştir. BBB derecesine kadar, yatırım yapılabilirliği gösterir. Daha alt seviyeler ise, yatırımcılar için risklidir. Bu nedenle, risk primi yüksek seviyelerdedir (Veriler Fitch Ratings A.Ş.'nin web sitesinden alınarak derlenmiştir. Bkz. <http://www.fitchratings.com.tr/index.asp> ve <http://www.fitchratings.com.tr/derecelendirme.asp?id=26>- Erişim Tarihi: 22.07.2010).

1995 yılından beri; The Wall Street Journal ve The Heritage Foundation tarafından, “WSJ Ekonomik Özgürlük Endeksi” yayınlanmaktadır. Endeks halen 183 ülkenin ekonomik başarısını, on farklı kriteri dikkate alarak değerlendirmektedir (Veriler The Heritage Foundation’ın web sitesinden alınmıştır. Bkz. <http://www.heritage.org/index/About.aspx>- Erişim Tarihi: 23.07.2010).

1997 yılındaki ilk yayınlanışından itibaren; 151 ülkede denetim, vergi ve danışmanlık hizmetleri sunan PriceWaterhouseCoopers tarafından, “Yıllık Küresel CEO Araştırması” hazırlanmaktadır (Veriler PricewaterhouseCoopers Türkiye’nin web sitesinden alınarak derlenmiştir. Bkz. <http://www.pwc.com/tr/tr/aboutus/index.jhtml>- Erişim Tarihi: 24.07.2010). Raporda CEO’ların katıldığı anketler değerlendirilmektedir. Raporda ülke sıralaması verilmediği için, araştırma konusu ile direkt ilgisi yok gibi gözükmektedir. Ancak CEO’ların iş ortamına ilişkin tespit ettikleri risk faktörlerini göstermektedir ki, bu da yatırım ikliminin bozulmasına neden olan asıl unsurların anlaşılabilmesi bakımından önemlidir (YOİKK Sekreteryası Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2009:8).

A.T. Kearney Uluslararası Yatırım Güven Endeksi; 37 ülkeden ve 21 sektörden, 1900 büyük firmanın yöneticilerinden (Veriler A.T. Kearney Management Consultants’ın web sitesinden alınmıştır. Bkz. <http://www.atkearney.com/index.php/About-us/quick-look.html>- E.T.: 26.07.2010) ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan verilerin değerlendirilmesiyle, A.T. Kearney Danışmanlık Şirketi tarafından oluşturulmaktadır (Çinko, 2009:128).

3.4. Uluslararası Ekonomiye Entegrasyon

Küreselleşmeye bağlı ortaya çıkan ekonomik sisteme entegrasyon, küresel rekabeti kabullenmek anlamına gelir. Küresel ekonomide rekabet; düşük maliyet, kalite, esneklik (hız), yenilik (farklılık) ve destekleyici hizmetler gibi birbirini tamamlayan boyutları içerir. Küresel rekabete ait bu boyutların elde edilmesini sağlayan parametreler; AR-GE faaliyetleri, bilgi ve teknoloji yoğunluğu, bilişim teknolojisine verilen önem ve beyin gücüne yapılan yatırımdır.

Bu parametrelere göre; Türkiye Ekonomisi'nin entegrasyon düzeyi incelendiğinde, dünya standartlarının çok gerisinde kaldığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu yapı ile kronikleşen makro ekonomik krizler arasında, güçlü bir ilişkinin var olduğu söylenebilir (Karaaslan ve Altay, 2002:23).

3.5. Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler; 23 Mart 2000'deki toplantıda, birlik ekonomisini daha rekabetçi ve dinamik bir ekonomiye dönüştürmek üzere benimsedikleri yeni hedefleri açıklamışlardır. "Lizbon Hedefleri" denilen bu hedefler; AB'yi 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi, bilgiye dayalı ve tam istihdamı sağlamış ekonomisine dönüştürmeyi amaçlamıştır.

Lizbon Hedefleri'ne "Lizbon Stratejisi" adı verilen bir stratejiyle ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu strateji; ekonomik, sosyal ve çevre temellerine dayanmaktadır.

Lizbon Stratejisi, 2005'e kadar beklenilene verememiştir. Bu nedenle Strateji gözden geçirilmiş; istihdamın arttırılmasına odaklanan yeni bir Strateji tanımlanmıştır. Yeni Büyüme ve İstihdam Ortaklığı'nın ana eksenini, 2010 yılına kadar istihdamın % 70'e çıkarılması ve GSYİH'den AR-GE'ye ayrılan payın % 3'e yükseltilmesidir.

Büyüme ve İstihdam Ortaklığı, bir önceki Lizbon Stratejisi'nden farklı olarak makro ekonomi, mikro ekonomi ve istihdama dayanır. Makro ekonomi temelinde, bütçe disiplini vardır. Mikro ekonomik temel, AR-GE ve yenilikçiliği arttırmayı öngörmektedir. İstihdam temeli, işgücü piyasasına katılımın arttırılması için gerekli önlemleri içermektedir (Dağdemir, 2008:1-2).

YOİKK süreci için önemli olan, II. Lizbon Düzenleyici Reform Programı'dır. İş dünyası için düzenlemeler rasyonel yapılmalı, yatırım ortamı elverişli duruma getirilmeli ve basitleştirilmelidir. Böylelikle kayıt dışı ekonominin önüne geçilmelidir (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2006:76).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir ülkede yatırım ikliminin iyileştiğini gösteren en önemli parametre, $DYY / GSYİH$ oranının yüksekliğidir. Oranın yükselmesini sağlayan göstergeler; yatırımcıya dönük şeffaflık, istikrarlı büyüme, düşük faiz ve enflasyon oranı, ılımlı kur rejimi ve dış ticarete esnekliktir (Çinko, 2009:127).

1990'lardan sonra belli bir artış olsa bile, Cumhuriyet döneminin genelinde Türkiye'ye gelen DYY sınırlıdır. Siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve kamuoyunda yabancı sermayeye karşı gösterilen olumsuz tutum gibi faktörler, bu tablonun asıl nedenleridir (Güven, 2008:92-93).

DYY girişini arttırabilmek için; üç konu başlığı altında, şu öneriler sunulabilir:

Mevzuatın İyileştirilmesi ve Bürokrasinin Azaltılması: Kurul'un kurulmasından sonra; yatırım yapacak şirketlerin kuruluş aşamaları, tek başvuru ile mümkün hale getirilmiştir. Ancak üretime başlamak için yoğun bürokrasi engeli halen devam etmektedir (Güven, 2008:81).

Siyasi İstikrar: Gasiorowski politik istikrarsızlık durumunda, büyümede azalma yaşanırken, enflasyonda artış olacağına dikkat çekmiştir (Aslan ve Bilge, 2009:270). Yaklaşık son on yıllık tek parti iktidarı döneminde; büyümede artışa bağlı ortaya çıkan yabancı istihdam sorunları, "4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" ve "Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik" sayesinde aşılmıştır (E – Mevzuat, Mevzuat Bilgi Sistemi, 2003:md.5). Bu değişikliklere rağmen, "kilit personel" için yeterli iyileştirmenin yapılmamış olduğu söylenebilir.

Mali Tedbirler: Son Kurumlar Vergisi Kanunu ile vergi oranı düşürülmüştür (5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 2006:md.32). 2003'te yayınlanan 5024 sayılı Kanun sayesinde, enflasyon muhasebesi uygulaması başlamıştır. Uygulama yeterli ölçüde denetlenmemektedir (5024 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2003:md.2).

Kısaca dikkat edilmesi gereken asıl nokta, DYY artışındaki olumlu ortamın sürdürülmesi ve yurtiçi yatırımların arttırılmasıdır. Çünkü DYY; yatırım yapmaya gelmeden önce, yurtiçi yatırımları kemali hassasiyetle analiz etmektedir (Düzgün, 2008:200).

KAYNAKÇA

- ALTINOK, Serdar- ÇETİNKAYA, Murat. (2006), *Devalüasyon ve Türkiye’de Devalüasyon Uygulamaları ve Sonuçları*, Selçuk Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü Dergisi, S.9, ss.47-63.
- ARSLAN, Hakan. (2009), *Asya Krizi, Rusya Krizi ve Türkiye*, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C.23, S.214, ss.122-128.
- ASLAN, Murat-BİLGE, Semih. (2009), *Türkiye’de 1950–2006 Döneminde Bütçe Gelir – Gider Yönetimi Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Tek Parti ve Koalisyon Hükümetlerinin Karşılaştırması*, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, C.14, S.3, ss.265-288.
- AYTAÇ, Deniz. (2006), *Maastricht Antlaşması Yakınlaşma Kriterleri Çerçevesinde Bütçe Disiplini ve Türkiye ile İlgili Bir Karşılaştırma*, Hacettepe Üniversitesi Sosyo Ekonomi Dergisi, S.2, ss.137-151.
- BALYEMEZ, Bülent. (2007), *İhracata Yönelik Sanayileşme Teorisi ile Serbest Piyasa Ekonomisinin Gelişme ve Başarı Süreci*, PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi), C.3, S.2, ss.1-6.
- BERKE, Burcu. (2009), *Avrupa Parasal Birliğinde Kamu Borç Stoku ve Enflasyon İlişkisi: Panel Veri Analizi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, S.9, ss.30-55.
- BESİM, Mustafa. (2010), *Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporu*, Kıbrıs Türk Ticaret Odası Yayını, Lefkoşa. <http://www.ktto.net/turkce/ktto2010.pdf>-E.Tarihi: 19.07.2010.
- BORATAV, Korkut. *2000/2001 Krizinde Sermaye Hareketleri*, Mülkiye Dergisi, C.XXV, S.230, ss.207-220. http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_rokdownloads&view=file&Itemid=2&id=832:20002001-krizinde-sermaye-hareketleri-prof-dr – E.Tarihi: 08.07.2010.
- CANDEMİR, Aykan. (2009), *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler*, Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış Dergisi, C.9, S.2, ss.659-675.
- CELASUN, Merih. (2002), *2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme* (Hans G. Ehrbar tarafından İngilizce’den Türkçe’ye çevrilmiştir), The University of Utah Department of Economics Publications, ss.1-56. <http://www.econ.utah.edu/~ehrbare/erc2002/pdf/i053.pdf> - Erişim Tarihi: 07.07.2010.
- ÇELİK, Aylın. (2003), *Fiyatlar Seviyesindeki Değişmelerin Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi: Enflasyon Muhasebesi Yöntemlerinden Fiyatlar Genel Seviyesi Modeli Uygulaması*, TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara. <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/aylincelik.pdf> - E.T.: 14.07.2010.
- ÇİNKO, Levent. (2009), *Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makro Ekonomik Etkileri*, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.XXVI, S.1, s.117-131.
- DAĞDEMİR, Elif Uçkan. (2008), *Avrupa Birliği Lizbon Hedefleri’ne Ulaşabiliyor mu?*, Toprak İşveren Sendikası Dergisi, S.77, ss.1-6.
- DEMİR, Halit. (2009), *Hazine ve Kamu Taşınmazlarının Yatırım Amaçlı Kullanımı*, Maliye Finans Yazıları Dergisi, C.23, S.85, ss.9-25. http://www.finanskulup.org.tr/Assets/maliyefinans/85/Halit_Demir_Hazine_ve_Kamu_Tasinmazlarinin_Yatirim_Amacli_kullanimi.pdf- Erişim Tarihi: 13.07.2010.

- DEMİR, Osman-TEMUR, Yusuf. *Gümrük Birliğinin İlk İki Yılı Değerlendirmesi*, Dış Ticaret Müsteşarlığı Tanıtım ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Yayınları, ss.1-15. <http://dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ead/tanitimkoordinasyondb/gmrkbrln.doc>5.7.2010.
- DİLEKLİ, Selin-YEŞİLKAYA, Kadriye. (2002), *Maastricht Kriterleri*, T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara. www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2976/kriter.pdf- Erişim Tarihi: 16.07.2010.
- DÜZGÜN, Recep. (2008), *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi: Türkiye Örneği*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.9, S.1, ss.187-204.
- EPDK. (2007), *Enerji Yatırımcısının El Kitabı*, Ankara. www.epdk.gov.tr/yayin_rapor/yatirimcininelkitabi/yatirimcininelkitabi.doc01.08.2010
- GÖVDERE, Bekir- TOPUZ, Hüseyin. (2009), *Türkiye ve AB'nin Yeni Üyelerinin Yabancı Yatırım Endeksleri Açısından Karşılaştırılması*, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.10, S.1, ss.117-136.
- GÜLOĞLU, Bülent. (2001), *İstikrar Programından İstikrarsızlığa (Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri)*, Yeni Türkiye Dergisi, S.Kriz Özel Sayısı I, ss.1-10.
- GÜVEN, Yılmaz. (2008), *Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi*, Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C.3, S.1, ss.75-97.
- INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION (IFC) WORLD BANK GROUP. (2002), *The IFC Difference 2001 Annual Report*, Washington. [http://www.ifc.org/ifcext/annualreport.nsf/AttachmentsByTitle/AR2001_English_Vol1/\\$FILE/AR2001_English_Vol1.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/annualreport.nsf/AttachmentsByTitle/AR2001_English_Vol1/$FILE/AR2001_English_Vol1.pdf)- Erişim Tarihi: 10.07.2010.
- (2009), *Doing Business Report 2010 Turkey*, Washington. <http://www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/TUR.pdf>-E.T.: 20.07.2010.
- İŞİK, Abdulkadir-MERİÇ, Metin. (2009), *AB'de Kamu Yatırımlarının Finansmanında "Altın Kural"*, Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış Dergisi, C.9, S.4, ss.1591-1603.
- İÇEL, Kayıhan. (2006), *Organize Hayali İhracat Eylemlerinin Yasal Gelişmeler Kapsamında Değerlendirilmesi*, İstanbul Ticaret Üniv. Sos. Bil. Dergisi, C.5, S.10, ss.115-122.
- KARAASLAN, Ahmet-ALTAY, Hüseyin. (2002), *Uluslararası Mali ve Parasal Sisteme Entegrasyon Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Küresel Rekabet Gücü*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.7, ss.1-27.
- KARADENİZ, Oğuz-KARADENİZ, Hülya K. (2003), *Yatırımlarda Bürokrasinin Azaltılması ve 4884 Sayılı Kanun*, Mali Çözüm Dergisi, S.63, ss.1-8.
- KARLUK, Rıdvan. (2000), *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı* Başlığı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, ss.97-115, TCMB İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü Eğitim Yayınları, Ankara. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/turkyabsermyat.doc>3.07.2010.
- KAYA, Emre. (2009), *Döviz Kuru Rejimlerinin Euro'ya Geçişteki Rolü*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Uzmanlık Tezi, Ankara. <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/emrekaya.pdf>- E.T.: 18.07.2010.
- KÖSE, Salih. (2002), *24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması*, Planlama Dergisi, S.Özel (DPT'nin Kuruluşunun 42.Yılı), ss.119-128. <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/koses.pdf> - Erişim Tarihi: 04.07.2010.

- MORISSET, Jacques-NESO, Olivier Lumenga. (2002), *Administrative Barriers to Foreign Investment in Developing Countries*, Policy Research Working Paper, S.2848, ss.1-21. http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2002/06/24/000094946_02061104142385/Rendered/PDF/multi0page.pdf- E.T.: 12.07.2010.
- MUTAN, Oya Can-TOPCU, Ayhan. (2009), *Türkiye Hisse Senedi Piyasasının 1990-2009 Tarihleri Arasında Yaşanan Beklenmedik Olaylara Tepkisi*, SPK Araştırma Raporu (Kamuya Açık), Ankara. <http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=1012&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> - Erişim Tarihi: 06.07.2010.
- OKSAY, Suna. (1998), *Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi*, Dış Ticaret Dergisi, ss.1-10. <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay3.pdf> - Erişim Tarihi: 02.07.2010.
- OKUR, Ahmet. (2002), *Türkiye’de İzlenen Esnek Kur Politikasının Ekonomik İstikrar Üzerindeki Etkileri*, Celal Bayar Ü.İİBF Yönetim ve Ekonomi D., C.9, S.1-2, ss.43-52.
- ÖZPENÇE, Özay. (2009), *Avrupa Parasal Birliği’nde Maliye Politikası Koordinasyonu ve Türkiye Analizi*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Ankara. <http://www.sgb.gov.tr/Publications/Avrupa%20Parasal%20Birli%C4%9Fi%E2%80%99nde%20Maliye%20Politikas%C4%B1%20Koordinasyonu%20Ve%20T%C3%BCrkiye%20Analizi.pdf> - Erişim Tarihi: 17.07.2010.
- PARLAK, Mustafa. (2004), *Açılış Konuşmaları Başlığı, AB’ye Tam Üyelik Sürecinde Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve Rekabet Politikası Sempozyumu Kitabı*, ss.6-11, Rekabet Kurumu Yayınları, İstanbul.
- SAYGILI, Fatih. (2001), *Finansal Serbestleştirmenin, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi*, Ege Akademik Bakış Dergisi, C.1, S.1, ss.165-184.
- ŞAMİLOĞLU, Famil. (2001), *Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Bir Değerlendirme*, Mali Çözüm Dergisi, S.55, ss.1-7.
- T.C. BAŞBAKANLIK, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2000), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara. <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3140/oik532.pdf>- E.Tarihi:24.07.2010.
- , Hazine Müsteşarlığı. (2006), *Türkiye ve Almanya Arasında Gerçekleşen Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi Genel Değerlendirme Raporu*, Ankara.
- , Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü. (2001), *11.12.2001 tarihli ve 10 sayılı Bakanlar Kurulu Prensipten Kararı (Eki)*, Ankara. http://www.yoikk.gov.tr/dosya/up/yoikk/yoikkprensipten_1.pdf- E.Tarihi: 11.07.2010.
- , (2006), *Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanı Sayın Rodrigo de Rato’ya Yazılan 07 Temmuz 2006 Tarihli Niyet Mektubu Tercümesi*, Ref: B.02.1.HM.0.DEİ.02.00/36635, Ankara.
- TAŞAR, M. Okan. (2010), *“Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi*, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, C.3, S.1, ss.76-97.
- TURAN, Seyida. (2006), *Rekabet Gücü Endeksi ve Türkiye*, Konya Ticaret Odası Etüd – Araştırma Servisi (Araştırma Raporu), Konya. <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/rekabetgucu.pdf>- Erişim Tarihi: 24.07.2010.

- TÜYLÜOĞLU, Şevket-AKTÜRK, Levent Nemci. (2006), *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Çekme Çabalarının Kurumsallaşması: Yatırım Promosyon Ajansları*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S.3, ss.85-105.
- ULUSLARARASI YATIRIMCILAR DERNEĞİ (YASED). (2008), *Türkiye’de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2008 İlk Yarı Değerlendirme Raporu*, İstanbul. <http://www.investinbursa.gov.tr/dosyalar/UDYRaporu-agustos08.pdf>-E.T:15.07.2010.
- YAPICI, Kahraman. (2007), *GSM’de Pazar Büyüyor, Rekabet Küçülüyor*, Elektrik Mühendisliği Dergisi, S.430, ss.52. http://www.emo.org.tr/ekler/3f8e3f11348d68d_ek.pdf?dergi=457- E.T.: 09.07.2010 ve <http://www.strateji.com.tr/pdf/gsmyorum.pdf>- Erişim Tarihi: 09.07.2010.
- YILMAZ, Lerzan. (2006), *4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.10, ss.173-190.
- YOİKK SEKRETERYASI YABANCI SERMAYE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2009), *Uluslararası Yatırım Yeri Endeksleri İncelemesi Eylül 2009 Raporu*, Ankara. http://www.yoikk.gov.tr/dosya/up/yoikk/endeksler_guncellenen_haziran2009.son.doc- Erişim Tarihi: 25.07.2010.
- YÜCEL, Fatih-YANAR, Rüstem. (2005), *Türkiye’de Cari İşlem Açıkları Sürdürülebilir mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.14, S.2, ss.1-10.
- ZARAKOLU, Avni. (1954), *Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XI, S.1-2, ss.590-600. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/326/3284.pdf> - Erişim Tarihi: 01.07.2010.

Mevzuat

- 5024 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*. (2003), Ankara. http://www.alomaliye.com/5024_sayili_kanun_yuk_kur.htm- E.Tarihi: 29.07.2010.
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu*. (2006), Ankara. http://www.alomaliye.com/haziran_06/5520_sayili_kanun_kurumlar.htm-28.07.2010.
- E-MEVZUAT, MEVZUAT BİLGİ SİSTEMİ. (2003), *4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun*, Ankara. http://www.yabancicalismaizni.gov.tr/tr/documents/dogrudan_yabanci_yatirim.doc- Erişim Tarihi: 27.07.2010.

URL Adresleri

- <http://www.atkearney.com/index.php/About-us/quick-look.html>-Erişim Tarihi:26.07.2010.
- <http://www.fitchratings.com.tr/derecelendirme.asp?id=26>- Erişim Tarihi: 22.07.2010.
- <http://www.fitchratings.com.tr/index.asp>- Erişim Tarihi: 22.07.2010.
- <http://www.heritage.org/index/About.aspx>- Erişim Tarihi: 23.07.2010.
- <http://www.imd.ch/research/centers/wcc/index.cfm>- Erişim Tarihi: 21.07.2010
- http://www.imd.ch/research/centers/wcc/research_methodology.cfm-E. Tarihi.:21.07.2010.
- <http://www.pwc.com/tr/tr/aboutus/index.jhtml>- Erişim Tarihi: 24.07.2010.